

منابع و مأخذ

- باری، مجتبی. ججتی، مهدی (۱۳۸۴). قانون مجازات اسلامی در نظم حقوقی کنونی: همراه با فهرست تفصیلی عناوین مجرمانه. نشر میثاق عدالت
- حاجیان مطلق، محمود، (۱۳۸۱) تأملی بر پدیده تکدی و ریشه‌های آن در ایران با تأکید بر کارکرد دستگاه‌ها و سازمان دولتی، ارائه شده به سمینار همایش آسیب‌های اجتماعی در ایران
- رایبنگتن، ارل، وینبرگ مارتین و هامر اسمیت، سوکی فر (۱۳۸۲) رویکردهای نظری هفتگانه در بررسی مسائل اجتماعی. ترجمه صدیق سروستانی، دکتر رحمت الله، تالیف، انتشارات دانشگاه تهران
- ساروخانی، باقر (۱۳۸۱) تکدی در ایران، ارائه شده به سمینار همایش آسیب‌های اجتماعی در ایران
- سلیمی، علی. داوری، محمد. (۱۳۸۵) جامعه‌شناسی کجروی، نشر پژوهشکده حوزه و دانشگاه
- علامه، غلامعلی و ... (۱۳۷۸) بررسی روند تحول فقر و تکدی‌گری در توسعه اجتماعی و راهکارهای کاهش آن
- کوچکیان فرد، حسین، (۱۳۸۱) بازشناسی مفهومی تکدی و اقدامات دولتی در ساماندهی آن و نقش سازمان‌های غیردولتی در کاهش این پدیده در ایران، ارائه شده به همایش آسیب‌های اجتماعی در ایران
- لولویی، کیوان، رحیمی‌فر، محسن (۱۳۸۱)، تأثیر فقر و تکدی‌گری در توسعه اجتماعی
- مرکز مطالعات و تحقیقات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران ۱۳۷۴-۱۳۷۳، پژوهش آماری از متکدیان شهر تهران
- مرکز مطالعات و تحقیقات و سنجش برنامه‌ای در سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران (۱۳۷۴)، نظرسنجی از مردم تهران درباره تکدی‌گری.
- مظفری و محمدی (۱۳۷۹)، بررسی علل تکدی‌گری در استان آذربایجان غربی.
- Ray, Bromley (۱۹۸۱) Begging in Cali: Image, Reality and Policy , International Social Work, Vol. ۲۴, No. ۲, ۲۲-۴۰ (۱۹۸۱)
- Demewozu, Woubishet (۲۰۰۵), BEGGING AS A MEANS OF LIVELIHOOD: CONFERRING WITH THE POOR AT THE ORTHODOX RELIGIOUS CEREMONIAL DAYS IN ADDIS ABABA, African Study Monographs, Suppl. ۲۹: ۱۸۵-۱۹۱, March ۲۰۰۵ ۱۸۵.
- Adriaenssens, Stefan and Cle, Ann (۲۰۰۶), Beggars in Brussels or the globalization of extreme poverty. paper for Dog Van de sociologie.
- Kwesi Kassah Alexander (۲۰۰۸) Begging as work: a study of people with mobility difficulties in Accra, Ghana : , Disability & Society, Volume ۲۳, Issue ۲
- March ۲۰۰۸ , pages ۱۶۳ - ۱۷۰ .

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

چکیده پژوهش

بررسی وضعیت متکدیان شهر تهران و
ارایه راهکارهای سامان‌دهی آن‌ها
جمال ادهمی - مهدی ترکمان

- اولویت قرار دادن، دو گروه در برنامه‌ریزی‌ها: اول افرادی که به تازگی به تکدی‌گری روی آورده‌اند. این عده واجد ویژگی‌هایی هستند که اقدامات اصلاحی را سریع‌تر می‌پذیرند. از جمله این که هنوز به هنجارهای این گونه زیستن عادت نکرده‌اند و نقش اجتماعی خود را در این قالب نپذیرفته‌اند. دومین گروه کودکان و نوجوانان هستند که در معرض انواع آسیب‌ها از جمله جذب در باندهای تبهکاری و فساد و فحشا، سوء استفاده‌های جنسی، بیماری‌های مسری و غیره قرار دارند.

- استفاده از منابع و مشارکت‌های نهادهای بین‌المللی، سازمان‌های غیردولتی، انجمن‌های مردمی و مؤسسات خیریه

- بهبود وضعیت اشتغال بطور کلی و بطور خاص برای اقشار آسیب‌پذیر

- تهیه و جمع‌آوری بانک اطلاعاتی متکدیان با توجه به مشخصات عمومی و تیپولوژی آن‌ها و نیز به‌روزرسانی این اطلاعات

- تهیه بانک اطلاعاتی از کلیه سازمان‌های مردمی و مؤسسات خیریه

- ضرورت توجه به تداخل و حوزه مشترک بین آسیب‌های اجتماعی (نظیر کودکان خیابانی، کودکان کار، باندهای تبهکار، دختران فراری، خانواده‌های بدسرپرست یا بی‌سرپرست و ...) در برنامه‌ریزی‌ها

- همکاری و هماهنگی سازمان‌هایی همچون وزارت بهداشت و درمان، آموزش و پرورش، هلال احمر، سازمان تبلیغات اسلامی، کمیته امداد و ...

- پرهیز از اقدامات قهری و انتظامی با افراد تکدی و غیرمجرم در عین برخورد با مجرمان و تبهکارانی که به صورت‌های غیرمحمسوس و گاه تشکیلاتی از این افراد سوء استفاده می‌کنند.

معاونت امور اجتماعی و فرهنگی
اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی

بررسی وضعیت متکدیان شهر تهران و ارائه راهکارهای سامان‌دهی آنها

جمال ادهمی
مهدی ترکمان

- درگیر کردن نهادهایی چون صداوسیما، آموزش و پرورش، فرهنگ و ارشاد اسلامی، شهرداری، سازمان تبلیغات اسلامی و نیز مطبوعات و افراد با نفوذ همچون ائمه جمعه و جماعات

- بازشناسی مناطق محروم و آسیب‌زا در طرحی جامع و تشدید خدمات اجتماعی و حمایتی در آن مناطق

اقدامات عملی

- پرهیز از اقدامات سطحی، ضربتی، ناپیوسته و قهری با متکدیان و تلاش برای اجرای برنامه‌های کارشناسی شده، پیوسته و پیگیرانه.

- تحویل افراد بی‌سرپرست، ناتوان و معلول و سالمندان نیازمند و نگهداری در مکان مناسب و تحت آموزش و قرار دادن آنها و همچنین پوشش‌های حمایتی لازم تا زمان ایجاد شرایط و زمینه مناسب برای بازگشت آنان به زندگی عادی باید توسط نظامی هماهنگ مورد توجه قرار گیرد.

- افزایش مبلغ مستمری کمیته امداد و سازمان بهزیستی

- فراهم آوردن امکانات بهداشتی، درمانی، آموزشی- تحصیلی و خدماتی رایگان برای خانواده‌های آسیب‌پذیر

- راه‌اندازی واحدهای سیاری که خدمات بهداشتی، درمانی و مشاوره‌ای به افراد در معرض آسیب

- آموزش حرفه‌ای و ایجاد اشتغال برای کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست یا بدسرپرست.

- شناسایی و جذب افراد آسیب‌دیده که در محل‌های زیارتی و پایانه‌های مسافری تجمع دارند، پیش از گرفتاری آنها در باندهای تبهکار

- توجه به تفاوت بین افراد و تیپولوژی‌ها (معتادین خیابانی، کودکان خیابانی، کودکان کار، مجرمان سابقه‌دار و ...) در برنامه‌ریزی‌ها.

پیشنهادات

با این تفصیل که گذشت می‌توان استدلال نمود تکدی‌گری همچون سایر پدیده‌های اجتماعی چندبعدی و چند عاملی است بنابراین می‌طلبید به گونه‌ای سیستمی در ارتباط با سایر مسائل مورد توجه قرار گیرد و تحقق این امر مستلزم همکاری تمامی بخش‌های رسمی و غیررسمی جامعه در راستای ریشه‌کن کردن این مسأله اجتماعی ریشه‌دار است. در این مسیر می‌توان در سطوح کلان (ساختاری)، سطوح میانی (برنامه‌ریزی‌های شهری و اجتماعی) و سطوح فردی (مواجهه با متکدیان) به ارائه راهکار پرداخت.

سطح کلان

- آسیب‌شناسی پیامدهای اجتماعی سیاست‌های توسعه‌ای
- تسریع در ایجاد نظام جامع تأمین اجتماعی

تعریفی و تقنینی

- ایجاد تلقی و تعریف یکسان از تکدی که مورد قبول همه نهادهای درگیر واقع شود.

- ایجاد قوانین حمایتی از سالمندان
- تعیین یک متولی واحد برای پرداختن به مسایل متکدیان

فرهنگی

- اقدامات فرهنگی - تبلیغی برای توجیه جامعه با تبعات مختلف تکدی و جلب مشارکت مردم در مبارزه با پدیده تکدی

معاونت امور اجتماعی و فرهنگی
اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی

چکیده پژوهش‌های مطالعاتی

موضوع: بررسی وضعیت متکدیان شهر تهران و ارائه راهکارهای سامان‌دهی آن‌ها

معاون امور اجتماعی و فرهنگی: دکتر سید هادی ایازی

مدیر کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهر تهران: سیدرضا مصطفوی

معاون پژوهشی: سمانه زمانی

پژوهشگران: جمال ادهمی - مهدی ترکمان

ناظر: دکتر علیرضا محسنی تبریزی

معاون اجرایی: رضا فاتح

سال انتشار: ۱۳۸۸

ناشر: اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران

/ کلیه حقوق این اثر متعلق به اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران می‌باشد /

/ استفاده از مطالب آن با ذکر مأخذ بلامانع است /

/ نشانی: تهران، تقاطع خیابان شهید گمنام و بزرگراه کردستان /

/ معاونت امور اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران، طبقه دوم، اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی

دورنگار: ۸۲۱۰۶۲۰۹

تلفن: ۸۲۱۰۶۰۰۰

نتایج نشان داد که بین میزان حمایت و تأمین اجتماعی (نهادهایی چون کمیته امداد امام خمینی و ...) و آمادگی متکدیان برای ترک تکدی‌گری رابطه معنی‌داری وجود ندارد. به نظر می‌رسد چون تعداد افراد دارای حمایت اجتماعی خیلی کم بوده و از نهادهای حامی هم کمک ناچیزی دریافت می‌نمایند بنابراین تفاوتی بین دو گروه برخوردار از حمایت و عدم برخوردار از حمایت اجتماعی وجود ندارد. لذا این نتیجه قابل قبول به نظر می‌رسد. حمایت‌های دولتی در صورتی می‌تواند عاملی بازدارنده باشد که از نظر نقدی یا غیرنقدی قابل قبول باشد نه آن که در حد رفع تکلیف و ارائه آمار باشد. در این زمینه در بخش پیشنهادات بیشتر بحث می‌کنیم.

همچنین نتایج حاکی از آن بوده است که میزان پایبندی افراد و خانواده آنان به دینداری با تمایل آن‌ها به ترک تکدی‌گری رابطه مستقیم دارد. با توجه به شرایط فرهنگی جامعه ما و غلبه ارزش‌های دینی در مناسبات اجتماعی و جهت‌گیری‌های فردی این نتیجه قابل پیش‌بینی می‌نمود. واقعیت آن است که هر برنامه‌ریزی در سطوح فرهنگی و اجتماعی جامعه ما نمی‌تواند عنصر دین را کمرنگ انگاشته یا نادیده بگیرد. همگامی و همراهی متولیان دینی جامعه در برنامه‌های تدوین شده می‌تواند نقش بسزایی در اثربخشی آن‌ها داشته باشد.

از بین عوامل خانوادگی شاخص‌های از هم گسیختگی خانواده مانند حضور والدین و حیات آن‌ها عامل تأثیرگذاری بوده است. همچنان که در مباحث نظری عنوان کردیم، عامل خانواده به عنوان یکی از متغیرهای سطح میانی همواره نقش مهمی در تحلیل آسیب‌های اجتماعی دارد. توجه به انسجام خانواده و تلاش برای ایفای هر چه بهتر کارکردهای واگذار شده به آن می‌بایستی در کانون توجه برنامه‌ریزان قرار گیرد. نکته‌ای که کمتر در برنامه‌های قبلی سازمان‌های دولتی در برخورد با آسیب‌های اجتماعی دیده شده است.

چکیده

تحقیق حاضر که به بررسی وضعیت متکدیان شهر تهران می‌پردازد با هدف شناخت علل و شرایط احتمالی گرایش یا عدم گرایش به تکدی‌گری و ارائه راهکارهای سامان‌دهی آن‌ها انجام شده است. در پرتو مبانی نظری و رویکردهای گوناگون آسیب‌شناسی اجتماعی ضمن تدوین فرضیات که ناظر به رابطه متغیر اصلی تحقیق (آمادگی برای ترک تکدی‌گری) با متغیرهای مستقل بود با کاربرد روش پیمایش و استفاده از تکنیک پرسشنامه اطلاعات لازم از ۳۵۰ نفر متکدی و ۷۲ نفر از کمک‌کنندگان در سال ۸۸-۱۳۸۷ جمع‌آوری گردید.

همچنین نتایج یافته‌های مربوط به کمک‌کنندگان نشان داد که بیش از دوسوم کمک‌کنندگان از روی ترحم و دلسوزی و تعدادی جهت عمل به توصیه‌های مذهبی به متکدیان کمک می‌کنند و اکثریت آن‌ها بیان داشته‌اند که تنها در شرایط کسب اطمینان از نیازمند نبودن متکدیان حاضر به کمک به آن‌ها نیستند در حالی که در بیشتر موارد به آن‌ها کمک می‌شود. نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که به ترتیب متغیرهای حضور والدین در خانواده، تن‌پروری، سست شدن گرایش‌های ارزشی، ضعف وجدان اخلاقی افراد بیشترین تأثیر را بر گرایش به ترک تکدی‌گری افراد بر جای گذاشته‌اند. نتایج به دست آمده نشان داد که بیش از دوسوم متکدیان اظهار کرده‌اند تمایل به ترک تکدی‌گری دارند که از بین آن‌ها قریب نیمی بیان داشته‌اند در شرایطی حاضرند دست از این کار بکشند که شغلی با درآمد بیشتر این کار پیدا کنند و حدود یک‌پنجم موارد نیز رسیدگی نهادهای دولتی مانند کمیته امداد امام خمینی (ره)، سازمان بهزیستی و غیره را شرط ترک این کار می‌دانند.

واژگان کلیدی: تکدی‌گری، آمادگی برای ترک جهت‌دهی ارزشی، حمایت اجتماعی، حمایت خانودگی، احساس فشار ساختاری، انگ زنی، جهت‌دهی ارزشی، تن‌پروری، کنترل اجتماعی رسمی و غیررسمی، تعلیم آگاهانه.

طرح مسأله

کمتر روزی است که هر یک از ما از خیابان‌ها و چهارراه‌های شهر عبور کنیم و انسان‌هایی را مشاهده نکنیم دست تمنا به سوی رهگذران و سواره‌ها دراز نکرده باشند. حالا ممکن است که دارای مشاغلی چون دود کردن اسفند، فال‌گیری، پاک کردن شیشه اتومبیل‌ها باشند یا به سان درویشان کلاه و عبایی داشته باشند یا چون هنرمندان سازی به دست، یا حتی چون محصلان کتابی در بغل.

بر اساس آمارها در سرشماری سال ۱۳۷۵ یک میلیون و سیصد هزار نفر شغل خودشان را اظهار نشده اعلام کرده‌اند که برخی گمان می‌کنند شماری از این‌ها بیکاران و شاغلان مشاغل زیرزمینی هستند و بخش زیادی از آن‌ها تکدی‌گری می‌کرده‌اند. در یک نمونه‌گیری، تعداد متکدیان در سال ۱۳۷۹ به ۲۳ هزار نفر رسیده است که از این تعداد ۲۱ هزار نفر مرد بوده‌اند. در سال ۱۳۸۰ این آمار ۱۷ هزار و ۳۰۰ نفر بوده است. اگر فرض بگیریم که در نهایت ده درصد متکدیان در این طرح‌ها جمع‌آوری می‌شوند، بنابراین باید آمار متکدیان را در سال ۱۳۸۰، ۱۷۰ هزار برآورد کنیم. هرچند پژوهشگران و سازمان‌های درگیر مختلف نقطه نظرهای متفاوتی در مورد آمار کسانی که تکدی‌گری می‌کنند، به دست می‌دهند (ساروخانی ۱۳۸۱).

تکدی را می‌توان تحت عنوان «دست درازکردن» برای کسب درآمد تعریف کرد. تکدی فراگردی است که به موجب آن، فرد تکدی از دسترنج دیگران

تحلیل نتایج

نتایج به دست آمده مؤید این نکته است که ویژگی‌های شخصیتی متکدیان بر میزان تمایل آن‌ها به این کار تأثیر دارد. از جمله تن‌پرور (تنبل) بودن و سست شدن پایه‌های ارزشی ایشان. این نتیجه تأییدی بر تئوری‌هایی دارد که بر عوامل فردی آسیب‌های اجتماعی تأکید دارند. در بررسی راهکارها باید به این نکته توجه داشت که آموزش‌هایی نظیر دوره‌های مهارت زندگی و خدمات مشاوره‌ای می‌تواند تا حد زیادی تأثیرگذار باشد.

همچنین به نظر می‌رسد طرح‌هایی که در سال‌های گذشته برای جمع‌آوری متکدیان از سطح شهر انجام شده است، باندهای تبهکاری را به سمت سایر حوزه‌ها (مانند فحشا، مواد مخدر و ...) سوق داده است که این باندها به علت گستره فعالیت و مخفی‌کاری از کنترل مجاری رسمی و غیررسمی خارج بوده است. آنچه محققان در این تحقیق مشاهده نمودند گروه‌های کوچک حمایتی (دوستان هم سن و سال یا مجموعه دستفروشان و متکدیان یک پارک یا محل) بیشتر قابل شناسایی بوده‌اند. در موارد نادری مشاهده می‌شد که متکدیان به صورت منسجم و با حامیانی خاص به تکدی‌گری مشغول باشند

به هر حال نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که هر چه متکدیان تصور کنند کنترل اجتماعی قوی‌تر است، تمایل آن‌ها به ترک تکدی‌گری افزایش می‌یابد. از این رو به نظر می‌رسد تقویت مؤلفه‌های کنترل اجتماعی در متکدیان یکی از روش‌های کاهش تمایل آن‌ها به تکدی‌گری باشد. این کار می‌تواند با درگیر ساختن متکدیان با نهادهای اجتماعی از طریق نهادهای دولتی و غیردولتی صورت پذیرد.

در برخی موارد دادن آموزش لازم به خانواده‌های متکدیان می‌تواند ضمن تقویت کنترل‌های خانوادگی، مانع ادامه کار متکدیان گردد.

همچنین با توجه به مقادیر بتا می‌توان استدلال کرد که بیشترین تأثیر را در متغیرهای پیش بین حضور و حیات والدین دارد. پس از آن متغیرهای تن‌پروری و سست شدن گرایش‌های ارزشی و ضعف وجدان اخلاقی افراد بیشترین تأثیر را نشان می‌دهند.

نتایج نظرسنجی از کمک‌کنندگان به متکدیان

جهت ارائه تحلیل بهتر از وضعیت تکدی‌گری در تهران از کمک‌کنندگان به متکدیان نیز نظرسنجی به عمل آمد. در این نظرسنجی مهم‌ترین یافته مربوط به انگیزه کمک‌کنندگان، بوده است. که به صورت سؤال به صورت باز پرسیده شده است. ۶۹/۴ درصد از روی ترحم و دلسوزی و ۱۱/۱ درصد بر حسب توصیه‌های مذهبی به متکدیان کمک می‌کنند. ۱۹/۴ درصد نیز کمک به نیازمندان واقعی یا رفع نیازهای متکدیان را انگیزه خود برای کمک ذکر کرده‌اند. بنابراین انگیزه کمک‌کنندگان برای کمک بیشتر به دلایل مذهبی و برای اجر اخروی می‌باشد نه به دلایلی چون کاهش فاصله اقتصادی و کارکردهای اجتماعی و حدود نیمی از آن‌ها راه‌حل از بین بردن پدیده تکدی‌گری را در توجه و کمک دولت به نیازمندان می‌دانند.

پرسش دیگر مربوط به شرایطی بوده است که کمک‌کنندگان از پرداخت مستقیم وجه نقد خودداری کنند، نتایج نشان داد که ۷۹/۲ درصد پاسخگویان در شرایطی حاضر می‌شوند به متکدیان کمک نکنند که بدانند آن‌ها نیازمند واقعی نیستند. ۱۳/۹ درصد نیز عنوان کرده‌اند وقتی مطمئن باشند نهادهای مسئول وظایف خود را انجام داده و آن‌ها را تحت پوشش دارند دیگر به متکدیان خیابانی کمک نخواهند کرد.

بهره‌مند می‌شود و زندگی می‌گذراند. در تعریفی دیگر هر یک از افراد جامعه را که نه صاحب حرفه (در مفهوم اقتصادی آن) هستند و نه در تولید اجتماعی، مشارکتی دارند و همواره با شیوه‌ها و شگردهای متنوع، طفیلی و زائنده اجتماعی هستند، متکدی می‌گویند. به عبارت دیگر متکدی فردی است که متاعی از مردم درخواست می‌کند حال آن که اعضای جامعه مسئولیتی حقوقی در تأمین معاش وی ندارند. متکدی سربار و معضل جامعه است و بدون توسل به شیوه‌های مقبول اجتماعی سعی دارد به هدف خودش که همانا تأمین روزی می‌باشد دست یابد (کریمی ۱۳۷۳، مرادی، ۱۳۷۰، قنبرزاده افروزی ۱۳۸۵).

از دید جامعه‌شناختی تکدی را می‌توان نوعی انحراف اجتماعی - که فرد در آن نقش مشخص و بعضاً متفاوتی (سرق، روسپی‌گری، اعتیاد و ...) را بر عهده دارد - به حساب آورد و یا به منزله نمونه‌ای از مرحله شغلی، (CAREER) نزد متکدیان حرفه‌ای، آبرومندانه و غیرآبرومندانه (غیرمشروع) در مشاغل انحرافی تلقی کرد.

می‌توان گفت که تکدی‌گری چهار خصوصیت دارد:

- ۱- متکدی از مسئولیت اجتماعی معاف است.
- ۲- متکدی به خاطر نیازمندی مورد سرزنش قرار نمی‌گیرد.
- ۳- چنین شخصیتی انتظار دارد که دیگران به او کمک کنند.
- ۴- در تولید اجتماعی مشارکت نداشته، از دسترنج دیگران زندگی می‌گذراند. صاحب‌نظران صورت‌بندی متفاوتی از تکدی‌گری ارائه کرده‌اند. به عنوان مثال می‌توان تکدی را به دو نوع پنهان و آشکار تقسیم کرد. تکدی پنهان معمولاً به صورت آبرومندانه است. مانند دراویش، دعانویسان و کولی‌ها. تکدی آشکار آن است که با استفاده از جلب ترحم دیگران به شیوه‌ها و صور مختلف، کمک آنان را جلب کنند (باقریان، ۱۳۸۴، روشن ۱۳۷۸).

به هر حال آنان که به تکدی‌گری حیات می‌گذرانند، نه تنها به کار تولید نمی‌پردازند، سهمی در استخراج منابع ندارند یا خدمتی ارائه نمی‌دهند، بلکه توان بالقوه آنان یا بکلی در بیکارگی هرز می‌رود یا آن که در مسیرهایی انحرافی جریان می‌یابد و در همه احوال تبدیل توان بالقوه به توان یا کارآیی بالفعل تحقق نمی‌پذیرد. چهره جامعه آسیب‌زده و مغشوش می‌شود و در نهایت نه تنها جامعه هیچ طرفی از این نیروها نمی‌بندد، بلکه نیروی ارائه شده در ازاء خدمات و توان مالی آن در راه جلوگیری یا مبارزه با انحرافات پدید آمده بکار گرفته می‌شود، بنابراین منظره هزاران متکدی که در نهایت ذلت و با اندام‌های از کارافتاده، زخمی و ... در گوشه گوشه شهرها دست تمنا و التماس بر روی رهگذران می‌گشایند، نه تنها دل هر انسانی را به درد می‌آورد بلکه دال بر فقر، زوال منابع انسانی و همه نوع آمادگی در راه تکوین و بسط انواع جرائم است. از همین دیدگاه، به درستی می‌توان گفت، همان‌طور که یکی از مهم‌ترین شاخص‌های رشد، میزان هزینه صرف شده در هر جامعه برای رشد و آمادگی انسانی است، به همان نسبت نیز تعدد متکدیان شاخصی اساسی در شناسایی عقب‌افتادگی آنست. چه پدیده تکدی با خودش عوامل و عناصر منفی را یکجا دارد، از جانب دیگر به روشنی محرومیت را با تمامی ابعادش هم مادی و هم روانی به منصفه ظهور می‌گذارد (ساروخانی، ۱۳۷۷: ۵).

از این رو رواج تکدی‌گری در خیابان‌ها و حضور کارتون خواب‌ها در گوشه و کنار پارک‌ها از نمادهای اصلی فقر شناخته شده‌اند که عموماً در فضای شهری خودنمایی می‌کنند. این مسایل چند سالی است که به یکی از مباحث روز ژورنالیستی تبدیل شده و صاحب‌نظران مختلف در پی ریشه‌یابی و چاره‌اندیشی در این باب برآمده‌اند (روشن، ۱۳۷۸، ساروخانی ۱۳۸۱).

تکدی‌گری مسال‌های است که گر چه در تمامی طول تاریخ گذشته جوامع بشری وجود داشته لیکن حسب عوامل مختلف در هر جامعه از گستردگی، تنوع

همچنین با توجه به نتایج تحلیل رگرسیون معادله خطی رگرسیون برای متغیرهای معنی‌دار به صورت زیر استخراج می‌شود:
(سست شدن ارزشی) $-0/58$ - (تشویق اطرافیان) $-0/30$ - (تن پروری) $-0/49$ - $17/06$ = تمایل به ترک (حیات والدین) $+1/82$ + (دینداری خانواده) $+0/20$

ضرایب

معناداری	آزمون t	ضرایب استاندارد	ضرایب غیراستاندارد		مدل
		beta	خطای انحراف استاندارد	beta	
۰.۰۰۰	۶.۰۶۲		۲.۸۱۵	۱۷.۰۶۴	عدد ثابت
۰.۹۴۲	-۰.۰۷۳	-۰.۰۰۵	۰.۰۵۶	-۰.۰۰۴	جهت‌دهی
۰.۰۰۰	-۳.۸۴۱	-۰.۲۶۱	۰.۱۲۹	-۰.۴۹۴	تن پروری
۰.۰۰۸	-۲.۶۷۵	-۰.۱۸۴	۰.۱۱۲	-۰.۲۹۹	تشویق اطرافیان
۰.۰۰۰	-۳.۶۵۸	-۰.۲۳۸	۰.۱۶۰	-۰.۵۸۵	سست شدن ارزشی
۰.۸۶۶	-۰.۱۶۹	-۰.۰۱۶	۰.۰۷۶	-۰.۰۱۳	دینداری خانواده
۰.۰۹۵	-۱.۶۷۸	-۰.۱۱۷	۰.۰۹۳	-۰.۱۵۶	فشار ساختاری
۰.۰۰۰	۳.۸۷۲	۰.۲۸۳	۰.۴۶۹	۱.۸۱۶	حیات والدین
۰.۰۵۹	۱.۹۰۴	۰.۱۳۱	۰.۴۵۴	۰.۸۶۵	مجرد/متأهل
۰.۹۳۶	-۰.۰۸۰	-۰.۰۰۶	۰.۰۶۷	-۰.۰۰۵	سواد
۰.۱۰۷	-۱.۶۲۲	-۰.۱۱۰	۰.۴۵۸	-۰.۷۴۳	سالم/بیمار
۰.۸۲۵	۰.۲۲۱	۰.۰۱۵	۰.۴۹۹	۰.۱۱۰	کسب همزمان
۰.۱۸۷	-۱.۳۲۳	-۰.۱۰۵	۰.۰۹۲	-۰.۱۲۲	کنترل غیررسمی
۰.۲۶۵	-۱.۱۱۷	-۰.۰۸۲	۰.۶۳۰	-۰.۷۰۴	اعتیاد

متغیر وابسته: تمایل به ترک

آزمون مقایسه میانگین‌ها برای عوامل فردی

متغیر اصلی	گروه‌ها	تعداد	میانگین نمرات	انحراف معیار	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری
وضعیت تأهل	متاهل	۱۲۳	۱۲.۶۳	۳.۴۹	-۲.۶۷*	۲۱۹	۰.۰۰۸
	مجرد/سایر	۲۰۸	۱۳.۶۳	۲.۸۹			
سابقه اعتیاد	بلی	۵۰	۱۲.۰۱	۳.۷۷	۲.۲۹۰*	۶۱۰.۱	۰.۰۲۶
	خیر	۲۷۳	۱۳.۴۵	۳.۰۱			
داشتن شغل	خیر	۱۵۱	۱۳.۶۰	۲.۹۱	۱.۸۵	۳۲۰	۰.۰۶۵
	بلی	۱۷۱	۱۲.۹۵	۳.۳۷			
داشتن مهارت فنی	خیر	۱۹۹	۱۳.۱۴	۳.۲۰	۰.۹۰۵	۳۲۶	۰.۳۶۶
	بلی	۱۲۹	۱۳.۴۶	۳.۲۱			
داشتن کسب همزمان	خیر	۲۵۳	۱۳.۰۹	۳.۲۶	-۲.۰۴۳*	۱۳۹.۶	۰.۰۴۳
	بلی	۷۵	۱۳.۸۷	۲.۷۹			
سلامت	سالم	۲۱۶	۱۳.۷۲	۲.۸۶	-۳.۴۹*	۳۲۹	۰.۰۰۱
	بیمار	۱۱۵	۱۲.۳۹	۳.۵۱			
وضعیت مهاجرت	غیر مهاجر	۱۱۵	۱۳.۴۴	۳.۳۷	-۰.۷۸۲*	۳۲۰	۰.۴۳۵
	مهاجر	۲۰۷	۱۳.۱۵	۳.۰۷			

* بر اساس نتایج تست لون، واریانس‌ها در دو گروه برابر نمی‌باشد.

و ابعاد متفاوتی برخوردار است. همان‌طوری که آسیب‌های اجتماعی به دلایل مختلف بوجود می‌آیند و عوامل مختلف فرهنگی، سیاسی اجتماعی و اقتصادی نقش بسیار مهمی در بروز آسیب‌ها دارند پدیده تکدی‌گری نیز از این قاعده مستثنا نیست و از دیرباز به عنوان یک معضل اجتماعی مورد توجه حکومت‌ها بوده است که متأسفانه علیرغم توجه به مشکل این پرسش همچنان باقی است و اکنون این سؤال مطرح است که چرا با توجه به امکانات غنی در کشور، فرهنگ دینی و اعتبارات کلان روزبه‌روز به تعداد متکدیان افزوده می‌شود و دستگاه‌های عریض و طویل چاره برای آن پیدا نکرده‌اند؟ پاسخ به این سؤالات و ارائه راه‌حل‌های کاربردی و جامع قطعاً از وظایف جامعه‌شناسان شهری و صاحب‌نظران حوزه آسیب‌های اجتماعی است که محتاج بررسی عمیق علل، پیامدها و ارائه راهکارهایی برای حل معضل است.

به نظر می‌رسد، تحقیق در باب تکدی باید با نگاه کل‌گرائی آغاز گردد، بر این اساس، هر واقعیت، از جمله تکدی، در منظومه‌های اجتماعی جای می‌گیرند و در این کلیت‌های پویای تفاضلی قابل شناخت و تبیین هستند، بر اساس اندیشه و دیدگاه کل‌گرایان، واقعیات در عمل همچون عناصری هستند که جز در درون فضاهای اجتماعی معنادار نیستند. بنابراین، هر کوشش در عالم انتزاع غیرقابل اجرا است، چون فضاهای اجتماعی پویا، منحصر به فرد، تکرارناپذیرند، واقعیات حیات اجتماعی نیز نسبی هستند. در درون این چارچوب نظری، واقعیت تکدی نه تنها چند بعدی است، بلکه چند علتی نیز هست. شناخت آن نیز میان رشته‌ای است، یعنی نیازمند همکاری چندین حوزه دانش است. با این دیدگاه، باید کوشید تا از یک سو جایگاه تکدی را در این کلیت‌های اجتماعی بازباییم، از سوی دیگر، با ترجمان محدودتر فرهنگ به عنوان مفهومی که عناصر غیرمادی ارزشی را در بر می‌گیرد، تلاش کرد تا ابعاد غیرمادی تکدی را شناخت و تأثیر آنان را بر واقعیت مورد سنجش قرار داد.

به نظر می‌رسد پدیده تکدی دقیقاً پدیده‌ای اجتماعی با تمامی ابعاد آن است: تکدی از آن رو پدیده‌ای اجتماعی است که در هر جامعه صورتی خاص می‌یابد، انواعی چند می‌پذیرد و با روش‌هایی خاص تحقق می‌یابد. همچنین اگر تکدی را یک انحراف اجتماعی محسوب کنیم و بپذیریم که در مطالعه هر نوع انحرافات اجتماعی باید نه تنها تجلیات آثار و نتایج آن را دید بلکه علل روان‌شناختی و اجتماعی شرایط بروز تحقق آن و نیز میزان آگاهی و صور واکنش افراد منحرف را مورد تتبع قرار داد. لیکن تکدی را نیز باید در چارچوب ساخت و سازمان اجتماعی کل مورد تحلیل قرار داد.

در این تحقیق تلاش بر آن است که با تکیه بر نظریات جامعه‌شناختی و تحقیقات میدانی و کیفی، وضعیت متکدیان کلان‌شهر تهران مورد بررسی قرار گرفته و راهکارهای مناسب جهت ساماندهی ایشان ارائه گردد.

سؤالات تحقیق

- ۱- عوامل ساختاری مؤثر بر شروع و تداوم تکدی‌گری کدامند؟
- ۲- عوامل اجتماعی مؤثر بر شروع و تداوم تکدی‌گری کدامند؟
- ۳- عوامل خانوادگی مؤثر بر شروع و تداوم تکدی‌گری کدامند؟
- ۴- عوامل فردی مؤثر بر شروع و تداوم تکدی‌گری کدامند؟
- ۵- متکدیان شهر تهران از چه خصوصیات اجتماعی و دموگرافیکی برخوردارند؟
- ۶- اشکال و انواع تکدی‌گری کدامند؟
- ۷- سیاست‌های اجرائی و مداخلاتی به منظور پیشگیری، تقلیل و ساماندهی پدیده تکدی‌گری کدامند؟

عوامل زمینه‌ای و فردی

دسته دیگری از متغیرها جزو عوامل زمینه‌ای و فردی تقسیم‌بندی شده‌اند. طبق یافته‌ها دینداری فرد و میزان تحصیلات تأثیر مثبت و معنی‌داری با تمایل به ترک تکدی‌گری دارند. همچنین آزمون مقایسه میانگین‌ها نشان می‌دهد که افراد مجرد و غیرمعتاد بترتیب بیش از متأهلین و معتادین آمادگی ترک تکدی‌گری را دارند. همچنین افرادی که همزمان صاحب درآمدی دیگری هستند و نیز متکدیانی که سلامت جسمانی دارند، تمایل بیشتری برای ترک تکدی‌گری نشان می‌دهند.

آزمون همبستگی برای عوامل زمینه‌ای و فردی

منحرف مستقل	ضریب پیرسون	P	N
دینداری فرد	۰.۲۵۵	۰.۰۰۰	۳۱۴
میزان تحصیلات	۰.۱۵۹	۰.۰۰۴	۳۳۱
میزان درآمد	-۰.۰۶۴	۰.۲۷۶	۲۹۴

آزمون مقایسه میانگین‌ها برای عوامل خانوادگی

متغیر اصلی	گروه‌ها	تعداد	میانگین نمرات	انحراف معیار	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری
حضور سرپرست خانواده	خیر	۱۶۴	۱۲.۸۰	۳.۴۲	-۲.۹۵*	۳۱۱.۶	۰.۰۰۳
	بلی	۱۶۲	۱۳.۸۱	۲.۷۶			
سابقه تکدی‌گری در خانواده	خیر	۲۳۶	۱۳.۴۲	۳.۱۹	۱.۴۹	۳۱۸	۰.۱۳۷
	بلی	۸۴	۱۲.۸۲	۲.۹۷			
سابقه اعتیاد در خانواده	خیر	۲۵۱	۱۳.۳۸	۳.۱۱	۱.۳۹	۳۲۵	۰.۱۶۹
	بلی	۷۶	۱۲.۸۲	۳.۲۲			

آزمون همبستگی برای عوامل خانوادگی

متغیر مستقل	ضریب پیرسون	P	N
بعد خانوار	۰.۰۲۸	۰.۶۲۳	۳۱۳
دینداری خانواده	۰.۳۵۷	۰.۰۰۰	۳۲۷
حمایت خانوادگی	۰.۰۲۱	۰.۷۰۵	۳۱۳

عوامل ساختاری

در بین متغیرهای ساختاری نیز متغیر «احساس فشار ساختاری» رابطه معکوس و معنی‌داری را با متغیر وابسته داشته است.

آزمون همبستگی برای عوامل ساختاری

متغیر مستقل	ضریب پیرسون	P	N
احساس فشار ساختاری	-۰.۲۲۰	۰.۰۰۰	۳۱۱
احساس عدالت توزیعی	-۰.۰۸۵	۰.۱۲۷	۳۲۳

سابقه پیشگیری و برخورد با تکدی‌گری در ایران

اهمیت و ضرورت

در بیان ضرورت و اهمیت تحقیق می‌توان به ابعاد و تبعات آسیب‌زای تکدی‌گری و جایگاه مذموم آن در فرهنگ و آموزه‌های دینی اشاره داشت. ابتدا باید تأکید نمود که تکدی‌جهاات آسیبی بسیار دارد. از جمله آن که چهره شهر را کریه می‌نماید. از این رو بُعد محیط شناختی دارد. علاوه بر این زندگی عمومی را به هم می‌زند زیرا معمولاً در خیابان‌ها، بازارها و معابر، به خاطر مقادیر ناچیزی پول دنبال‌عابرین می‌روند و برای جلب توجه و دلسوزی بیشتر آن‌ها دل مردم را به درد آورده و جریحه‌دار می‌کنند و با تعریف داستان‌های غمناک‌شان و نشان دادن معلولیت‌ها و ناتوانی‌هایشان مردم را تحت تأثیر قرار می‌دهند. اما همه آن‌ها معلول نیستند دلیل این که چرا افراد سالم و توانا به لحاظ جسمی به تکدی‌گری روی می‌آورند عضویت آن‌ها در شبکه‌های مافیایی می‌باشد. در این شبکه مردان جوان، زنان و کودکان تربیت، استخدام و دوباره در خیابان مستقر می‌شوند. این افراد پولی را که از راه گدایی به دست می‌آورند با مافیا تقسیم می‌کنند که مقدار بیشتر پول به دست آمده را مافیا برای خود بر می‌دارد و حداقل آن را به کودکان می‌دهد. بنابراین متکدیان آموزش‌دیده تکنیک‌های گوناگونی را برای فشار بر عابرین با متأثر کردن آن‌ها به کار می‌برند. بنابراین تکدی‌گری به عنوان یک حرفه اقتصادی غیررسمی، کارکردهای منفی و آسیب‌زایی برای جامعه به همراه دارد. زیرا علاوه بر این که عده‌ای از افراد بی‌کارکرد به تن‌پروری و طفیلی روی می‌آورند در اکثر موارد، تکدی به عنوان پوششی برای انواع جرایم از قبیل سوءمصرف مواد مخدر، خرید و فروش مواد مخدر، سوءاستفاده جنسی، سرقت، روسپی‌گری، خشنونت و غیره عمل می‌کند و لذا با توجه به این کارکردهای پنهان و منفی اجتماعی، از بعد سیاسی-امنیتی نیز قابل تأمل است و

از آنجا که این عده خارج از چرخه تولید اقتصادی قرار دارند، می‌توانند برای اقتصاد کشور نیز آسیب‌زا شوند. حتی بسیاری آن را یکی از بارزترین شاخص‌ها برای توسعه نیافتگی جامعه می‌دانند که در صورت افزایش، خود تسری‌پذیر است و موجبات بروز خودافزایی را فراهم می‌آورد و آن زمانی است که به حوزه ارزش‌ها وارد شود و هر ارزش معطوف به کار، تولید، خلق و آفرینش را تخریب می‌کند، در آن صورت، تکدی نه تنها عار نیست بلکه خود نوعی زرنگی و هوشمندی تلقی می‌شود. در چنین شرایطی، جامعه از سرچشمه‌های خلاقیت باز می‌ماند، دچار کرختی می‌شود و بزرگترین سرمایه جامعه، یعنی انسان‌ها، به جای آفرینش، خود سربار جامعه می‌شوند.

از نظر فردی نیز تکدی‌گری اگر چه در بدو امر ناشی از شرایط اجتماعی (بخصوص تنگدستی) و برخی ضعف‌های روانی و شخصیتی متکدی است، با گذشت زمان و با تجربیات نامطلوبی که متکدی به هنگام گدایی کسب می‌کند به تدریج باعث به وجود آمدن رذایل اخلاقی جدید در او می‌شود و همراه آن، رذایل اخلاقی قبلی او نیز مثل حرص، طمع و دون‌همتی تقویت می‌گردد و آنچنان خواهد شد که متکدی به هر کاری که اصول اولیه اخلاقی را نادیده می‌گیرد، تن می‌دهد (ساروخانی، ۱۳۷۷: ۲۴).

در فرهنگ ایرانی و اسلامی می‌توان موارد متعددی از مذمت و سرزنش گدایی و دریوزگی نقل کرد که آن را مستقیم و غیرمستقیم مورد حمله قرار داده است. فرهنگ ایران (ملی- مذهبی) علی‌رغم اکراه از بحث درباره تکدی‌گری، لزوم دستگیری از بینویان و فقرا را بسیار مورد تأکید قرار داده است. توصیه‌هایی که در این مورد شده است دارای جنبه‌های مختلف می‌باشد. پاره‌ای از آن‌ها به پسندیده بودن یاری به مستمندان به طور مطلق اشاره دارد. برخی دیگر پاداش‌های دنیوی و اخروی مترتب بر آن را به مردم و به خصوص توانگران گوشزد می‌کند

آزمون همبستگی برای عوامل فرهنگی

متغیرهای مستقل	ضریب پیرسون	P	N
جهت‌دهی ارزشی	-۰.۱۷۶	۰.۰۰۲	۳۱۸
تن پروری و تنبلی	-۰.۳۰۳	۰.۰۰۰	۳۱۷
ضعف وجدان اخلاقی	-۰.۲۵۰	۰.۰۰۰	۳۲۸
انگ زنی	۰.۰۰۲	۰.۹۶۶	۳۰۳
حمایت گروهی	۰.۰۳۵	۰.۵۳۳	۳۱۹
کنترل اجتماعی غیر رسمی	۰.۱۴۰	۰.۰۱۷	۲۹۱
کنترل اجتماعی رسمی	۰.۰۲۵	۰.۶۵۰	۳۲۹
تعلیم آگاهانه	۰.۰۰۷	۰.۹۲۲	۲۳۰
تشویق فکری و مالی اطرافیان	-۰.۲۸۷	۰.۰۰۰	۲۶۴
	t	P	df
حمایت و تأمین اجتماعی	-۱.۴۳۸	۰.۱۵۲	۲۷۷

عوامل خانوادگی

یافته‌های استنباطی برای متغیرهای خانوادگی نشان می‌دهند که تنها حضور والدین و دینداری خانواده بر تمایل به ترک تکدی‌گری تأثیر معناداری را نشان می‌دهند. نتایج آزمون‌ها برای سایر متغیرها معنی‌دار نشده است.

توصیف شرایط ترک تکدی‌گری

گروه‌ها	فراوانی	درصد
اگر بتوانم شغلی را پیدا کنم که درآمدش بیشتر از این کار باشد	۱۴۳	۴۲/۴
اگر دولت به متکدیان کار آبرومند و با درآمد کافی بدهد	۴۸	۱۴/۲
اگر نهادهای مانند کمیته امداد امام خمینی و بهزیستی رسیدگی بیشتری داشته باشند.	۸۴	۲۴/۹
اگر مردم اماکن خیریه و یا صندوق‌هایی را برای تأمین زندگی ایجاد کنند.	۲۷	۸
گزینه‌های تلفیقی بالا	۳۵	۱۰/۴
جمع	۳۳۷	۱۰۰

یافته‌های استنباطی

عوامل فرهنگی

از بین متغیرهای فرهنگی «جهت‌دهی ارزشی»، «تن‌پروری و تنبلی»، «ضعف وجدان اخلاقی»، «کنترل اجتماعی غیررسمی»، «تشویق فکری و مالی اطرافیان» «حضور والدین» رابطه معکوس و معنی‌داری با تمایل به ترک تکدی‌گری دارند. سایر متغیرها رابطه معنی‌داری را نشان ندادند.

و قسمتی دیگر عواقب بی‌اعتنایی به حال فقرا و عدم کمک به آنان را به صاحبان مال و نعمت متذکر می‌گردد (ساروخانی، همان ص ۳۵).

همچنین باید توجه داشت که یکی از اهداف اساسی در جامعه اسلامی رسیدگی به مسأله فقر و بهبود وضع نیازمندان است و یکی از شدیدترین زشت‌ترین چهره‌های فقر مسأله تکدی است. تکدی به عنوان مسأله علاوه بر بعد اجتماعی، ابعاد گوناگون اقتصادی و روانی را نیز دارد. به تعریف فولر و مایرز، «مسأله اجتماعی عبارت است از الگوی رفتار و وضعیتی که از سوی تعداد زیادی از افراد جامعه قابل اعتراض یا نامطلوب محسوب می‌شود این عده تشخیص می‌دهند که برنامه‌ها، سیاست‌ها و خدماتی برای مقابله یا کاهش دامنه آن مسأله ضرورتاً باید انجام پذیرد» (خومحمدی خیر آبادی ۱۳۸۱).

پیشینه مطالعاتی

«تکدی‌گری در کالی: پنداشت‌ها، واقعیات و سیاست‌گذاری» عنوان پژوهش بروملی رای است. وی در مطالعات خود به این نتیجه می‌رسد که معمولاً رسانه‌ها و نشریات در گزارش تعداد متکدیان مبالغه می‌کنند در حالی که مسئولان تعداد واقعی را اعلام نمی‌کنند. همچنین وی نابرابری شدید و حمایت اجتماعی ناکافی را از عوامل اجتماعی بسیار مهم در شیوع پدیده تکدی‌گری می‌شمارد (Ray, ۱۹۸۱).

«تکدی‌گری به عنوان شیوه معیشت» عنوان پژوهش ووبی شیت دموزو است که در سال ۲۰۰۵ آن را انجام داده است. او در پژوهش مذکور تلاش می‌کند زندگی در خیابان‌ها و حیاط کلیسای متکدیان در آدیس آبابا پایتخت اتیوپی را بررسی کند. از نظر وی مسأله تکدی‌گری تا حد زیادی به پایگاه اجتماعی-اقتصادی کشور و خط سیر تاریخی فقر درآمدی، میزان بالای بیکاری، هزینه‌های بالای زندگی، میزان بالای رشد جمعیت، سیاست‌ها و برنامه‌های عمومی نامناسب

و مهاجرت مستمر روستا به شهر و جابجایی بستگی دارد. ناامنی، کمبود شدید مواد غذایی، بی‌سوادی، بی‌خانمانی، کمبود مسکن مناسب، بیماری، شرایط زندگی نامعین، مرگ و حاشیه‌نشینی و انحصار، کنش‌ها و واکنش‌های فقیران به عادت‌های‌شان به محیط‌های اجتماعی محدود است آن‌ها بدین‌وسیله خودشان را در درون محدودیت‌های جامعه بزرگ‌تر که آن‌ها را در بر گرفته است حفظ می‌کنند. به این دلیل آن‌ها تا حد زیادی مطرود و دربه‌در هستند (Demewozu, ۲۰۰۵).

«متکدیان در بروکسل یا جهانی شدن فقر شدید» عنوان پژوهشی است که استفان آدریانسنس و آن کلی در سال ۲۰۰۶ انجام داده‌اند. یکی از علل اصلی ظهور مجدد تکدی‌گری به طور مستقیم به فرایند جهانی شدن بر می‌گردد: انفجار از داخل رژیم‌های کمونیست اروپایی و برداشته شدن دیوار آهنی همراه آن که به افزایش قابل ملاحظه مهاجرت به اروپای غربی منجر شد. به ویژه در زمینه کارهای غیررسمی و سیاه‌کاری. آن‌ها در کارشان مسائل متدولوژیکی گردآوری داده‌ها را در موقعیت غیررسمی فعالیت‌های تکدی‌گری و جایگاه به لحاظ قانونی مشکوک و پرمخاطره بخش بزرگ‌تری از متکدیان شناسایی نمودند. آن‌ها تفاوت بین شکل تکدی‌گری محلی و تکدی‌گری نشأت گرفته از اروپای شرقی را بررسی نمودند؛ ایشان توانایی‌ها و پایگاه اجتماعی و اقتصادی متکدیان، رفاه و روابط با جامعه رسمی را در ارتباط با تکدی‌گری بررسی کردند (Adriaenssens and Cle, ۲۰۰۶).

«مطالعه افراد دارای مشکلات تحرک دراکرای غنا» عنوان پژوهش الکساندر کویس کاسا است. او معتقد است که هرچند تکدی‌گری در غنا غیرقانونی است اما شمار فزاینده‌ای از افراد ناتوان به آن مشغولند. وی اضافه می‌کند که تکدی‌گری نه تنها توسط قانون منع شده است بلکه توسط بسیاری از غنایی‌ها نیز ننگ و کوتاهی تلقی می‌شود. به نظر وی فقر، نیازهای تحرک، فقدان آموزش و

دو شاخص مهم سنجش شده، مدت تکدی‌گری و علت شروع آن بوده است. بیش از ۴۰ درصد نمونه مورد بررسی بیش از ۵ سال است که تکدی‌گری می‌کنند. حدود یک‌پنجم این افراد کمتر از یکسال به کار مشغولند. فقر مالی در بیش از نیمی از موارد علت شروع تکدی‌گری عنوان شده است. ضعف بدنی و بیماری نیز دومین عامل پرتعداد در این مورد بوده است.

توصیف مدت و علت شروع تکدی‌گری

شاخص‌ها	گروه‌ها	فراوانی	درصد
مدت تکدی‌گری	کمتر از یکسال	۷۳	۲۲/۱
	یک تا پنج سال	۱۲۳	۳۷/۳
	بیشتر از پنج سال	۱۳۴	۴۰/۶
جمع		۳۳۰	۱۰۰
علت شروع	بی پولی	۱۹۵	۵۷
	بیکاری	۴۳	۱۲/۶
	اعتیاد	۲۰	۵/۸
	ضعف بدنی و بیماری	۵۸	۱۷
	سایر	۲۶	۷/۶
جمع		۳۴۲	۱۰۰

در سؤالی دیگر از متکدیان سؤال شده است که در چه شرایطی حاضر به ترک تکدی‌گری هستند یافته‌ها نشان می‌دهد که بیشترین مورد پاسخ داده شده پیدا کردن شغلی است که درآمدش بیش از تکدی‌گری باشد. ۴۲.۴ درصد اینگونه پاسخ داده‌اند.

یک‌چهارم نمونه مورد بررسی خواهان کمک بیشتر کمیته امداد و بهزیستی هستند. ۱۴.۲ درصد نیز به کمک بلاعوض دولت اشاره کرده‌اند.

توصیف شاخص‌های اصلی

شاخص	درصد	کم	متوسط	زیاد	تعداد
پایبندی خانواده به مذهب	۱۴.۳	۳۷.۳	۴۸.۴	۳۳۵	
حمایت خانوادگی	۳۶.۲	۴۷.۷	۱۶.۱	۳۲۹	
تعلیم آگاهانه	۳۶.۷	۳۴.۳	۲۹	۲۴۵	
کنترل اجتماعی	۲۳.۹	۷۱.۰۲	۴.۹	۳۰۶	
حمایت گروهی	۵۰.۶	۴۰.۵	۸.۹	۳۳۶	
تمایل به ترک تکدی‌گری (متغیر وابسته)	۱۳.۶	۲۳	۶۳.۴	۳۳۱	

از نظر شناخت نوع‌شناسی متکدیان می‌توان به جدول زیر نگاه کرد. بیش از نیمی از متکدیان به روش مستقیم یا گدایی، تکدی‌گری می‌کرده‌اند. ۲۳.۴ درصد ایشان اقلام خوراکی سبک مانند آدامس، بیسکویت و ... نیز برای فروش داشتند. سایر تیپ‌ها نیز در فراوانی‌های کمتر مشاهده شده است.

توصیف نوع‌شناسی گدایان

موارد	فراوانی	درصد	موارد	فراوانی	درصد
گدا	۱۹۲	۵۴/۶	حاجی فیروز	۳	۰/۷
خرده‌فروش (آدامس، بیسکویت و...)	۸۲	۲۳/۴	فالگیر	۵	۱/۴
فال فروش	۳۲	۹/۲	آشغالی	۵	۱/۴
وزن کشی	۱۴	۴/۳	اسفند ریز	۵	۱/۴
نوازنده	۷	۲/۱	گل فروش	۵	۱/۴
			جمع	۳۵۰	۱۰۰

مهارت‌های مناسب و بیکاری جملگی عواملی‌اند که تصمیم برای آغاز تکدی‌گری را تبیین می‌کنند. همچنین به نظر می‌رسد راه‌هایی را که متکدیان فعالیت‌های خودشان را از آن طریق توجیه می‌کنند به تداوم تکدی‌گری کمک می‌کند (Kwes kassah, ۲۰۰۸).

مطالعات داخلی

مرکز مطالعات و تحقیقات اجتماعی فرهنگی شهرداری تهران در سال‌های ۷۴-۱۳۷۳ طرحی با نام «پژوهش آماری از متکدیان شهر تهران» انجام داده است. این تحقیق ویژگی‌های فردی و مکان‌های تردد متکدیان را گزارش نموده است (مرکز مطالعات شهرداری تهران، ۱۳۷۴).

مرکز تحقیقات، مطالعات و سنجش برنامه‌ای در سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران در طرح «نظرسنجی از مردم تهرانی درباره تکدی‌گری» که در سال ۱۳۷۴ انجام یافت به این نتیجه دست یافتند که ۴۳ درصد پاسخگویان فقر و نیاز مالی افراد متکدی را مهم‌ترین علت روی آوردن آن‌ها به گدائی می‌دانستند. در عین حال ۱۹ درصد دیگر پاسخگویان بیکاری ناشی از مهاجرت به شهرها را به عنوان دلیل ذکر کرده‌اند (مرکز تحقیقات صداوسیما، ۱۳۷۴).

باقر ساروخانی در تحقیقی با عنوان «پژوهشی در شناخت تکدی در شهر تهران در سال ۱۳۷۷» به بررسی موضوع از ابعاد گوناگون پرداخته است. وی عناصر مرتبط با تکدی‌گری را در فرهنگ ملی و دینی جستجو کرده است (ساروخانی، ۱۳۸۱).

حمید و غلامعلی علامه چهار عامل «افزایش سریع جمعیت، رشد سریع اقتصادی کشور، اختلاف در میزان دستمزدها و بیکاری» را به عنوان مهم‌ترین عوامل در شیوع فقر و تکدی‌گری تشخیص داده‌اند. عنوان پژوهش «بررسی روند

تحول فقر و تکدی‌گری در توسعه اجتماعی و راهکارهای کاهش آن» نام دارد که در سال ۱۳۷۸ به انجام رسیده است (علامه ۱۳۷۸).

«بررسی علل تکدی‌گری در استان آذربایجان غربی» عنوان پژوهش مظفری و محمدی است که آن را در سال ۱۳۷۹ انجام داده‌اند. همچنین در شهرداری اسلامشهر (۱۳۷۹) نیز طرح مطالعاتی «تکدی و میزان تکدی‌گران در اسلامشهر» با بررسی موضوع در منطقه اسلامشهر انجام شده است. «بررسی وضعیت متکدیان شهر تهران» عنوان پژوهشی است که فتحی و عباسی آن را در سال ۱۳۸۰ انجام داده‌اند. بیش از ۷۰٪ از متکدیان ۴۵ ساله و بالاتر بوده‌اند و اکثریت بی‌سواد و متأهل بودند.

مسعود خاکپور (۱۳۸۱) نیز در تحقیقی با عنوان «بررسی علل و آثار تکدی در کودکان خیابانی شهرهای مشهد و قوچان» که جامعه کودکان ۷ تا ۱۶ ساله را در بر گرفته است، با روش پیمایشی مسأله تکدی‌گری کودکان را مورد کنکاش قرار داده است. کیوان لولویی و محسن رحیمی فر هم در تحقیقی با عنوان «تأثیر فقر و تکدی‌گری در توسعه اجتماعی» راهکارهای پیشنهادی را برای مبارز با فقر و بخصوص پیامد آن - تکدی‌گری - با رویکرد توسعه اجتماعی مورد بررسی و نقد قرار داده‌اند (لولویی و رحیمی فر، ۱۳۸۱).

آنچه از شواهد و مدارک پیداست برای اولین بار در سال ۱۳۲۸ دولت موقت مصوبه‌ای برای جمع‌آوری و نگهداری گدایان تصویب کرد که بر اساس آن از محل فروش هر کیلو قند و شکر ۱ ریال برای این منظور هزینه شود. بعد از آن به ترتیب در سال‌های ۱۳۳۴ و سپس ۱۳۳۷ مجلسین، قانونی را تصویب کردند که بر مبنای آن باید بر فروش بنزین عوارضی جهت کمک به مستمندان گذاشته شده و وصول شود. بر اساس همین قانون تا سال ۱۳۴۷ مکان‌هایی در شهرهای کرج، تهران، مشهد و چند شهر دیگر برای نگهداری و فعال کردن متکدیان دستگیر شده ایجاد شده و به فعالیت پرداختند. اما به مرور و بعد از گذشت چند سال این طرح

حدود دوسوم متکدیان مورد مطالعه مهاجرانی هستند که از مناطق مختلف کشور به ویژه از غرب (۱۷/۵ درصد) و مرکز (۱۶/۹ درصد) به تهران مهاجرت کرده‌اند.

بیش از نیمی متکدیان یعنی ۵۳/۴ درصد پیش از اقدام به تکدی‌گری، دارای شغلی دیگر بوده‌اند و کمتر از نیمی از آن‌ها یعنی ۴۶/۶ درصد هرگز شغلی نداشته‌اند.

بیش از یک‌پنجم از متکدیان یعنی ۲۲/۹ درصد از متکدیان منبع درآمد دیگری به غیر از تکدی‌گری دارند، که از بین آن‌ها ۴۷/۹ درصد از طریق کارگری، ۴۵/۱ درصد با دستفروشی و ۷ درصد نیز از راه‌های دیگری درآمد کسب می‌کنند.

۱۸/۱ درصد پاسخگویان در حد کمی به مذهب پایبندی دارند. بیش از نیمی از ایشان (۵۱/۷ درصد) پایبندی در حد متوسط و ۳۰/۲ درصد پایبندی زیادی به مذهب دارند.

بر اساس یافته‌های تحقیق والدین بیش از نیمی از متکدیان یعنی ۵۸/۳ درصد با هم زندگی می‌کنند و در ۴۱/۷ درصد موارد والدین جدای از هم زندگی می‌کنند.

شاخص گروه‌بندی شده برخی دیگر از متغیرهای مورد سنجش به صورت جدول زیر به دست آمده است:

در روش تحقیق میدانی (گردآوری داده‌ها از متکدیان و کمک‌کنندگان) از پرسشنامه برای گردآوری داده‌ها استفاده می‌کنیم که روایی آن از طریق صوری و پایایی آن از روش «همسانی درونی ابزار اندازه‌گیری» یا آلفای کرونباخ محاسبه شده است.

یافته‌ها

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که حدود دوسوم یعنی ۲۳۵ نفر (۶۷/۱ درصد) نمونه مورد بررسی مرد و یک‌سوم بقیه ۱۱۵ نفر (۳۲/۹ درصد) زن هستند. همچنین به لحاظ میزان تحصیلات ۴۰/۶ درصد آن‌ها بی‌سواد می‌باشند.

۱۰۶ نفر (۳۰/۳ درصد) متکدیان مورد بررسی را افراد زیر ۲۰ سال و ۷۹ نفر (۲۲/۶ درصد) را افراد ۲۰ تا ۴۰ ساله تشکیل می‌دهند. در گروه ۴۰ تا ۶۰ سال نیز ۱۲۰ نفر (۴۳/۳ درصد) افراد حضور دارند.

از نظر سنی بیش از نیمی از پاسخگویان بالای ۲۰ سال سن دارند. همچنین از نظر وضعیت تأهل کمتر از نیمی یعنی ۱۵۰ نفر (۴۲/۹ درصد) مجرد بوده و ۳۶ درصد متأهل می‌باشند. بقیه‌ایشان (۲۱/۲ درصد) فاقد همسر (در اثر فوت، طلاق و یا متارکه) بوده‌اند.

وضعیت جسمانی ۶۴ درصد متکدیان حاکی از سلامت آن‌ها داشته است. ۶۱ نفر (۱۷/۴ درصد) آن‌ها را افراد معلول یا فلج و ۷/۷ درصد را افراد کور تشکیل می‌دهند. ۳۸ نفر (۱۰/۹ درصد) نیز بیمار بوده‌اند.

حدود یک چهارم یعنی ۸۲ نفر (۲۴/۶ درصد) نمونه مورد بررسی به تنهایی زندگی می‌کنند و حدود یک‌سوم ایشان یعنی ۳۰/۵ درصد با همسر و فرزندان و ۲۲/۵ درصد با پدر و مادر روزگار می‌گذرانند. ۸/۷ درصد نیز با دوستان و ۳ درصد نیز با خواهران و برادران خود زندگی می‌کنند.

نیز مسکوت ماند (حاجیان مطلق ۲۰۵:۱۳۸۱) البته قوانین دیگری از جمله قانون مجازات عمومی به تصویب رسید مبنی بر اینکه بر طبق ماده ۲۷۳، کسانی که وسیله معاش ندارند و از روی بی‌قیدی و تنبلی درصدد تهیه کار برای خود بر نمی‌آیند ولگرد محسوب می‌شوند و ولگردی خلاف و مجازات آن به حبس جنحه‌ای از ۱۱ روز تا ۳ ماه محکوم می‌شود (همان ۲۰۶).

بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ برای اولین بار مسأله تکدی‌گری در سال‌های بین ۶۰ تا ۶۲ مطرح شد. در آن زمان ستادی در نخست‌وزیری ایجاد شد و ابعاد گوناگون مسأله گدایان را مورد بررسی قرار داد. بعد از آن در سال ۱۳۷۳ به پیشنهاد دفتر امور اجتماعی وزارت کشور طرحی با عنوان طرح جمع‌آوری متکدیان و ولگردان در دولت ارائه شد که در آن ضمن تأکید بر شناخت و آگاهی از وضعیت متکدیان، ستادی با حضور سیزده نماینده از ارگان‌ها و سازمان‌های ذیربط برای جمع‌آوری و سامان‌دهی متکدیان و ولگردان پیش‌بینی شد. بعد از آن در سال ۱۳۷۵ با طرح موادی از قانون مجازات اسلامی در ارتباط با خورد با متکدیان، اعتبارات مالی برای برخورد با تکدی‌گری در نظر گرفته شد (کوچکیان فرد ۲۵۱:۱۳۸۱) اما تا سال ۱۳۷۸ که شورای عالی اداری برای تسهیل فعالیت‌های پیشگیرانه و برخورد با تکدی‌گری در کشور، همچنین جهت ارجاع مسئولیت اجرایی به سازمان‌هایی مشخص با اهدافی تعیین شده و معلوم، مصوبه‌ای را صادر کند، هیچ سازمان و مقامی به طور رسمی مسؤول پی‌گیری این معضل نبود. بر اساس این مصوبه، دستگاه‌ها و سازمان‌هایی چون شهرداری‌ها، فرمانداری‌ها، دستگاه قضایی (دادگستری)، سازمان بهزیستی، کمیته امداد امام خمینی، وزارت کار و امور اجتماعی، نیروی انتظامی، سازمان صداوسیما، استانداری‌ها و وزارت کشور بر اساس شرح وظایف و عملکرد سازمانی خود موظف به اجرای مصوبه و

همکاری لازم با سایر دستگاه‌ها و سازمان‌های ذیربط شدند» (حاجیان مطلق ۱۳۸۱: ۲۰۷).

در سال ۱۳۷۵ نیز با تصویب کتاب پنجم «قانون مجازات اسلامی - تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده» در مجلس، تکدی‌گری بالاخص گدایی حرفه‌ای جرم محسوب شده و قانون‌گذاران برخورد با این گونه فعالیت‌ها و فعالان در این زمینه را مجرم دانستند (باری: ۱۳۸۴).

آخرین فعالیتی که در زمینه برخورد با پدیده تکدی‌گری در کشور صورت گرفته است، طرح جمع‌آوری متکدیان از سطح شهر تهران است که از تاریخ ۲۲ اردیبهشت ۱۳۸۵ با همکاری شهرداری تهران، کمیته امداد امام خمینی و سازمان بهزیستی و سایر ارگان‌های مربوطه آغاز شده است. مدیر کل آسیب‌های اجتماعی شهرداری تهران، در تاریخ ۱۷ تیر ۱۳۸۵ اعلام کرد که تا آن زمان یک هزار و ۱۸۷ نفر متکدی از سطح شهر تهران جمع‌آوری شده‌اند. بر همین اساس آخرین آماري که از جمعیت متکدیان کل کشور وجود دارد، به سال‌های ۱۳۷۸ و ۱۳۸۰ بر می‌گردد، که این آمار تنها در مورد جمعیت متکدیانی است که تا آن زمان توسط سازمان‌های مربوط دستگیر شده بودند. طبق آمار در سال ۱۳۷۹ تعداد متکدیان به ۲۲۹۳۸ نفر رسید و آمار متکدیان جمع‌آوری شده در سال ۱۳۸۰ برای ۲۸ استان کشور به تعداد ۱۷۲۷۹ نفر بوده است که از این تعداد ۱۴۰۴۲ نفر مرد و ۳۲۳۷ نفر زن بوده‌اند» (حاجیان مطلق ۲۰۱۳: ۱۳۸۱).

چارچوب تئوریک

همان‌طور که در آراء صاحب‌نظران حوزه آسیب‌ها و مسائل اجتماعی آمده است تکدی‌گری به عنوان یک کنش نیت‌مند، یک فعالیت اقتصادی غیررسمی در حوزه‌های عمومی (خیابان‌های پرتردد، محل تردد عابری، داخل پارک‌ها، جلوی مساجد، زیارتگاه‌ها و...) و رابطه‌ای یک طرفه بین فرد متکدی و فرد بخشنده،

روش شناسی

همان‌گونه که اشاره شد برای غنا بخشیدن به تحقیق و صورت‌بندی استنباطی آن متغیر وابسته تحقیق «تمایل به ترک تکدی‌گری» در نظر گرفته شده است. برای تبیین مسأله تحقیق از روش پیمایش استفاده کرده‌ایم. در این تحقیق دو گروه مورد پژوهش قرار گرفته‌اند. الف: متکدیان و ب: کمک‌کنندگان به آن‌ها.

در گردآوری داده‌ها از متکدیان جمعیت آماری را کلیه متکدیان زن و مرد در مقاطع سنی مختلف شهر تهران در نظر گرفته و از آنجا که فهرست کلیه متکدیان در دسترس نیست، از شیوه‌های نمونه‌گیری خوشه‌ای و گلوله برفی استفاده می‌کنیم.

بنابراین بر اساس روش نمونه‌گیری خوشه‌ای، از میان مناطق ۲۲ گانه شهر تهران پنج منطقه را انتخاب کنیم سپس از این پنج منطقه مکان‌های عمومی و پرترددی چون خیابان، امام زاده، مساجد، بزرگراه، ترمینال، پارک و... را انتخاب می‌کنیم که افراد در آن تکدی می‌کنند. همچنین برای پوشش نمونه معرف از جمعیت آماری متکدیان سعی می‌شود از روش نمونه‌گیری گلوله برفی نیز استفاده شود.

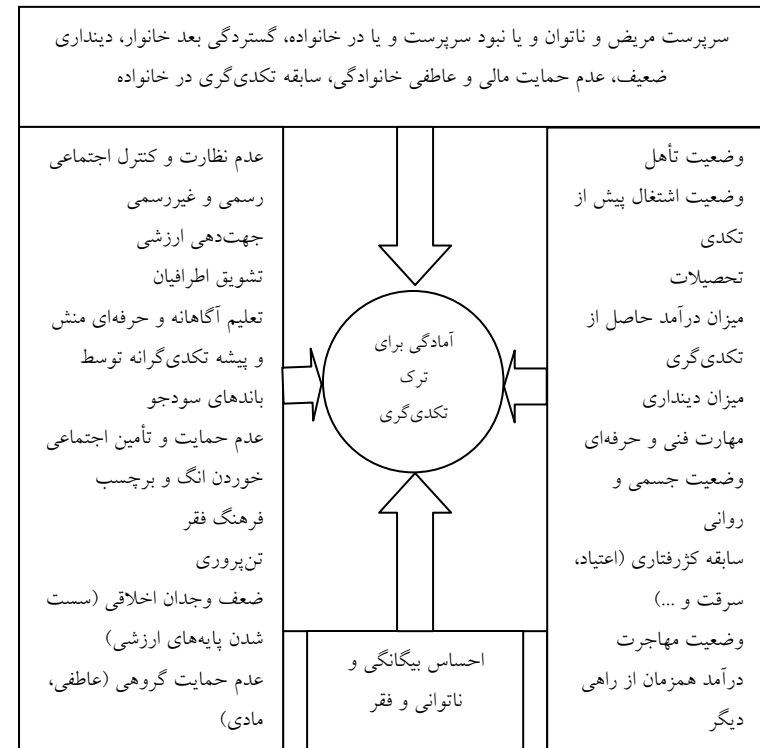
بنابراین حجم نمونه متکدیان در پژوهش حاضر ۳۵۰ نفر برآورد شده است و اطلاعات مربوط به این جمعیت از طریق مراجعه به چند نقطه در سطح شهر (در مناطق محدودی که معمولاً محل تردد افراد جمعیت آماری است) و مصاحبه تصادفی با متکدیان از گروه‌های مختلف کودک و بزرگسال، زن و مرد، پیر و جوان، حرفه‌ای و غیرحرفه‌ای، و افراد دارای نقش‌های وانمودی و تصنعی چون نوازنده‌ها، رمالان و غیره به دست می‌آید.

تعداد ۵۰ نفر از کمک‌کنندگان نیز به طور تصادفی مورد پرسش قرار گرفتند.

مدل تحلیلی

مدل تحلیلی زیر استخراج شده از مبانی نظری و بر مبنای ساده‌سازی و دسته‌بندی کلی می‌باشد.

عوامل خانوادگی

عوامل اجتماعی و فرهنگی

عوامل زمینه‌ای و فردی

احساس فشار ساختاری (منزلی و طبقاتی)
احساس تحقق عدالت توزیعی

عوامل ساختاری

پدیده‌ای اجتماعی است و همچون سایر پدیده‌های اجتماعی چند بعدی و چند عاملی است و با پدیده‌های اجتماعی گوناگون رابطه تنگاتنگی دارد به طوری که گاهی اوقات شناخت علت واقعی بروز این گونه پدیده‌ها دشوار می‌شود. بنابراین یک تئوری یا یک دیدگاه نظری خاصی قادر به واکاوی و تبیین این پدیده نمی‌باشد. به ویژه هنگامی که این پدیده به صورت یک مسأله یا یک معضل اجتماعی ریشه‌دار در بیاید. در ادامه با مرور اجمالی بر تئوری‌های ذکر شده، تلاش می‌کنیم، تکدی‌گری را از زاویه دید آن‌ها نگاه کنیم.

نظریه‌های فرهنگی ثابت کرده است که جهت‌دهی ارزشی در اشاعه و گرایش رفتار کجروانه مؤثر است بدین معنا ارزش‌های جامعه ایران مبتنی بر دستگیر فقرا بر گسترش دامنه روحیه تکدی‌گری و شمار متکدیان بسیار تأثیرگذار بوده‌اند.

نظریه‌های مربوط به فرهنگ شهری نشان داده است که گدایان از طریق کارآموزی و تعلیم‌گدایی را به صورت حرفه‌ای و تخصصی می‌آموزند. همچنین با توجه به دیدگاه پارک افراد مهاجر آمادگی بیشتری برای گرایش به تکدی‌گری و تمایل کمتری برای ترک آن نشان می‌دهند. در چارچوب همین رویکرد، سامپسون و ویلسون بر آنند که پایگاه اجتماعی یک محله و نسبت وقوع جرم در آن، صرف‌نظر از پایگاه اجتماعی و اقتصادی فرد، بر احتمال درگیر شدن او در رفتارهای مجرمانه اثر می‌گذارد. به نظر آن دو، احتمال این درگیری برای جوانی که از خانواده‌های کم‌درآمد برخاسته و در منطقه‌ای آکنده از جرم زندگی می‌کند، بسیار بیشتر از فردی است که همین ویژگی‌ها را دارد اما در محله‌ای ساکن است که جرم در آن کمتر اتفاق می‌افتد (سلیمی و داوری، ۱۳۸۶: ۳۴۳).

از نگاه مرتن می‌توان گفت که تکدی‌گری به عنوان نوعی کجروی معلول شکاف بین هدف و وسیله می‌باشد. یعنی نوعی واکنش از سنخ نوآوری و یا انزوا در برابر هدف ثروت‌اندوزی و وسیله آن - کار و تلاش - است. از آن جهت

نوآوری است که هدف عمومی جامعه که همان مادی‌گرایی و ثروت‌اندوزی است پذیرفته شده است، اما چون عده‌ای امکان یا توان و یا صبر رسیدن به آن را ندارند، به ناچار به راه‌های بدیع یا غیرمتعارف مانند سرقت و یا تکدی دست می‌زنند.

همچنین در چارچوب الگوی مرتن می‌توان تکدی‌گری را نوعی انزوا و گوشه‌گیری دانست که افراد نه تنها ارزشی همچون ثروت‌اندوزی را قبول ندارند، بلکه راه‌های نهادی شده موجود را نیز نمی‌پذیرند و برای گذران زندگی با حداقل انتظارات به تکدی رو می‌آورند.

نظریه نظارت اجتماعی بر آن است که علت اصلی کج‌رفتاری، نبود کنترل اجتماعی است. فرض اصلی بر این است که افراد به طور طبیعی تمایل به کجروی دارند و اگر تحت کنترل قرار نگیرند چنین می‌کنند. به عبارتی تکدی‌گری به عنوان نوعی کج‌رفتاری افراد بیش از آن که ناشی از نیروی محرک به سوی ناهنجاری باشد، محصول عدم ممانعت است و علت هم‌نوایی افراد با هنجارهای اجتماعی را پیوند اجتماعی آن‌ها بر اساس داشتن «تعلق خاطر نسبت به افراد و نهادها»، «تعهد به فعالیت‌های متداول زندگی روزمره برای حفظ موقعیت‌های کسب شده»، «درگیر شدن در فعالیت‌های زندگی چنان که وقتی برای کج رفتاری نماند» و «اعتقاد افراد به اعتبار اخلاقی نظام هنجارهای اجتماعی» می‌باشد. یعنی یک فرد در محیطی که به شدت تحت کنترل رسمی (قوانین پیشگراانه از تکدی) و کنترل غیررسمی و شرم‌نده‌سازی (برخورد مبتنی بر طرد و تحقیر مردم با گدایی و گدایان یا درک و احساس متکدی و ادای احترام برای ایجاد احساس ندامت در فرد) است کمتر وسوسه‌گرایش به سمت رفتار و کردار گدامنشانه‌ای می‌کند که از یک طرف ناقض هنجارها، قواعد ارزشی و قوانین جامعه می‌باشد و از طرف دیگر آبرو و حیثیت خود را به پلی برای کسب پول مبدل سازد.

افراد متکدی از سوی مراکز خاص، تشویق فکری و مالی اطرافیان فرد، حمایت و تأمین اجتماعی افراد متکدی.

عوامل خانوادگی: حضور سرپرست خانواده، سابقه تکدی‌گری در خانواده یا بستگان، سابقه اعتیاد در خانواده، بعد خانوار، وضعیت دینداری خانواده، منابع حمایت خانوادگی (عاطفی، مادی و ...).

عوامل ساختاری: احساس فشار ساختاری، احساس تحقق عدالت توزیعی. عوامل زمینه‌ای و فردی: وضعیت تأهل فرد، اعتیاد فرد به مواد مخدر، اشتغال (پیش از آغاز تکدی‌گری)، داشتن مهارت فنی، داشتن منبع درآمد (کسب همزمان)، وضعیت دینداری، تحصیلات، میزان درآمد، سلامتی جسمی، وضعیت مهاجرت.

مقابل مضرات اندک (نیروهای کنترل رسمی مانند پلیس برخورد شدیدی ندارند)، برای تکدی توجیه عقلانی دارد و هر چه این منافع افزایش یابند گرایش به ترک تکدی‌گری کمتر می‌شود.

با توجه به ویژگی خاص تکدی‌گری از نظر لزوم داشتن اطلاعات بروز از ویژگی‌های متکدیان و چند وجهی بودن تبیین آن به نظر می‌رسد تحقیق حاضر می‌تواند بر غنای پژوهشی این موضوع بیافزاید.

جمع‌بندی

بنابراین تکدی‌گری به عنوان یک کنش یا فعالیت اقتصادی غیررسمی می‌تواند دارای علل اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، جسمی - روانی و غیره باشد. بسیاری از این متغیرها از مبانی نظری قابل استخراج هستند و برخی دیگر متغیرهای زمینه‌ای یا متغیرهایی هستند که از مشاهدات روزمره و استدلال منطقی برمی‌آیند.

در تحقیق حاضر متغیر وابسته را «تمایل به ترک تکدی‌گری» در نظر گرفته‌ایم.

برای صورت‌بندی واضح‌تر عوامل مؤثر، آن‌ها را در چهار گروه دسته‌بندی می‌کنیم با این توضیح که هر عامل به عنوان یک متغیر مستقل در فرضیه‌های تحقیق نقش داشته است ضمن آن که متغیر مستقل تحقیق تمایل به ترک تکدی‌گری در نظر گرفته شده است.

عوامل فرهنگی و اجتماعی: جهت‌دهی ارزشی، تن‌پروری و تنبلی، سست شدن پایه‌های ارزشی و اخلاقی، انگ‌زنی دیگران، منابع حمایت گروهی (عاطفی، مادی و...)، میزان کنترل اجتماعی (غیررسمی)، کنترل اجتماعی رسمی، تعلیم آگاهانه

دیدگاه یادگیری اجتماعی در مواجهه با انحرافات اجتماعی بر تأثیرات متقابل بین رفتار و محیط تأکید دارد و بر الگوهایی از رفتار متمرکز می‌شود که فرد آن‌ها را برای کنار آمدن با محیط در خود پرورش می‌دهد الگوهایی که از راه تجربه مستقیم پاسخ‌های محیط به فرد یا مشاهده پاسخ‌های دیگران کسب می‌شود یعنی در نظریه یادگیری اجتماعی، منبع «تقویت» درونی و بیرونی اگر با همدیگر همساز شوند فرد را به سمت تکدی‌گری سوق می‌دهند. ساترلند از پیوند افتراقی بحث کرده و این که افراد به این علت به تکدی‌گری به عنوان نوعی کجروی روی می‌آورند که تعداد تماس‌های آن‌ها با افراد گدا و گدایی‌منشی به عنوان شیوه‌ای زیرکانه یا ناگزیر برای گذران زندگی بیشتر از تماس‌های غیر انحرافی و تماس با افرادی است که با کار و تولید امرار معاش می‌کنند.

ساترلند در نظریه پیوند افتراقی اظهار داشته که افراد کج‌رفتاری (ها) را در گروه‌های اولیه می‌آموزند (رابینگتن و واینبرگ، ۱۳۸۶: ۱۱۰). او می‌پذیرد که بخش عمده‌ای از این گونه یادگیری معمولاً محصول جامعه‌پذیر شدن فرد در خرده‌فرهنگ‌های کجرو و از طریق همنشینی و ارتباط او با دیگرانی است که «حاملان هنجارهای کجروانه‌اند». به دیگر سخن ساترلند تحقق کجروی را عمدتاً نیازمند جامعه‌پذیر شدن فرد در درون نظامی از ارزش‌ها می‌داند که رهنما و مشوق نقض هنجارهای مسلط در جامعه‌اند. برای نمونه او بر آن است که در بیشتر موارد کجروی در درون گروه‌های نخستین، و به ویژگی گروه‌های همسالان فرا گرفته می‌شود و بدین گونه آن را همانند فعالیت‌های بهنجار کارهایی می‌داند که در راستای نیازها و ارزش‌های آن خرده‌فرهنگ انجام می‌گیرد (سلیمی و داوری، ۱۳۸۶: ۳۹۹).

برکس و ایکزر با طرح موضوع تقویت افتراقی این نکته را عنوان کرده‌اند که اگر تکدی‌گری به عنوان نوعی کجرفتاری نسبت به امرار معاش از راه کار و

کوشش (همنوايي) با مقدار، فراواني و احتمال بيشتري، رضايتمندتر باشد افراد آن را بر همنوايي ترجيح مي‌دهند. بنا بر اين افراد گدايي را با عنوان فعاليتي کم خطر و بدون خسارت نسبت به ساير اعمال کجروانه توجيه کرده و خود را تبرئه مي‌کنند که گدايي نه گناه است و نه جرم. بدین ترتیب این شعار را در بين گروه ترويج مي‌کنند.

نظريه برچسب يا انگزني در تعريف اين که چه رفتاري ناپهناجگار است از دو ايده اصلي مطرح در کنش متقابل نمادين بهره گرفته است (۱): متقابل بودن کنش، (۲) نمادين بودن کنش.

اگر ما رفتاري را که انگ کجروي خورده مورد توجه قرار دهيم بايد بدانيم که نمي‌توان يک کنش مفروض را کجروي خواند مگر اينکه ديگران به آن کنش واکنش نشان داده باشند. کجروي صفتي در نهاد يک رفتار خاص نيست بلکه چيزي است در کنش متقابل بين شخصي که کنشي انجام مي‌دهد و ديگران که به او واکنش نشان مي‌دهند (رايينگتن و واينبرگ، ۱۳۸۶: ۱۴۵). از نظريه برچسب نيز مي‌توان براي تبين رفتار متکديان غيرحرفه‌اي سود جست. کساني که به دلایل اتفاقي و نيازهاي مقطعي، بخشي از نياز خود را از ديگران مطالبه مي‌کنند اما به مرور زمان و هنگامی که عنوان (برچسب) متکدي (گدا) روی آن‌ها گذاشته مي‌شود، عمل خود را تکرار کرده و آن را متناسب با برچسبي که خورده است (متکدي) به صورت حرفه‌اي تری دنبال مي‌کنند.

ديدگاه تضاد (مارکسيستي) مدعي است که فرآيند انباشت سرمايه و افزايش منافع سرمايه‌داران به بيکاري بخش عظيمي از اعضاي طبقه محروم منتهي مي‌شود که اين بيکاري علت اصلي کج رفتاري است. عدم توانايي اين جمعيت بيکار در تأمين يک زندگي محترمانه به فقدان عزت نفس و به احساس ناتواني و بيگانگي در افراد مي‌انجامد و سپس آن‌ها را به تکدي گري مي‌کشاند.

از اين ديدگاه تکدي گري جرم طبقات فرودست و تحت ستم است که توان بالا کشيدن خود را در نظام سرمايه‌داري ندارد. در اين ادبيات تکدي گري جرمي مربوط به طبقه مولد (کارگران) نيست و منتسب به افراد بي اخلاق يا ناکام مانده در مبارزات طبقاتي است. هر چند گاهي آنان از درون طبقه کارگري ظهور مي‌کنند که در چرخه نظام سرمايه‌داري بيکار شده و براي تأمين مخارج چاره‌اي جز دريوزگي نمي‌يابند.

هومنز نيز بر آنست که دريافت متناوب و مکرر پاداش (پول) موجب تقويت و تحريك افراد به تکرارکنش (تکدي گرانه) مي‌شود. و همچنين عدم رعايت عدالت توزيعي در جامعه افراد به سمت رفتار انحرافي جهت جبران ناعدالتي‌ها و اعتراض در برابر آن سوق مي‌دهد.

ديدگاه حمايت اجتماعي نيز بر آنست افراد در صورتي که روابط اوليه حمايت را در اختيار داشته باشند، براي دريافت حمايت، کمتر به سراغ روابط مرتبه پايين مي‌روند و بالعکس در صورت عدم حمايت عاطفي، مالي و اطلاعاتي خانواده، احتمال گرايش اعضاي خانواده به سمت جايگزيني منابع حمايت دروني با منابع حمايت بيروني از قبيل تکدي گري افزايش مي‌يابد.

از ديد تئور جرم، رفتاري غير قانوني و معنادار است چون شخص در ازاي آن پاداش دريافت مي‌کند و مي‌تواند آن را با خطر شناسايي و تعقيب کمتری مرتکب شود. به عبارتي دقيق تر تصويري که او ارائه مي‌کند اين نوع کجروي را رفتاري مي‌نمايند که در مقابل آن همواره نوعي فرصت طلایي تقريباً مقاومت ناپذير وجود دارد که فرد را به ارتکاب آن ترغيب مي‌کند. افراد بر حسب اين ديدگاه با عناوين شغلي چون دود کردن اسفند، پاک کردن شيشه اتومبيل‌هاي خيابان، فال گيري و دعانويسي و غيره به عنوان فرصتي طلائي به تکدي گري مي‌پردازند. با اين نگاه تکدي گري، عملي است که به خاطر وجود منافع بسيار (کسب پول) در